

Oikeusministeriö

Kirjaamo: oikeusministerio@om.fi

Viite: Lausuntopyyntöne 16.5.2016 OM 3/61/2015

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi vankeuslain, tutkintavankeuslain ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Kriminaalihuollon tukisäätiö esittää lausuntonaan seuraavaa:

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää vankien etuusjärjestelmän uudistamista ja yksinkertaistamista tärkeänä ja kiireellisenä asiana. Erityisesti tutkint vangit ovat tämänhetkisessä etuusjärjestelmässä hankalassa asemassa, koska heillä ei ole automaattista oikeutta käyttörahaan tai mahdollisuutta osallistua toimintoihin. Heidän kohdallaan uudistus on merkittävä, sillä tällä hetkellä osa ei saa lainkaan rahaa tutkintavankeuden aikana. Uudistus vähentänee myös pitkään tutkintavankeudessa olevien omaisiin kohdistuvaa taloudellista painetta. Toimintarahnan muuttuminen päiväkohtaiseksi parantanee toimintoihin osallistuvien vankeusvankien ansioita ja samalla eri toimintoihin osallistuminen tasa-arvoistuu. Monien avolaitosvankien taloudellinen tilanne heikkenee, mutta Rikosseuraamuslaitoksen resurssitilanteessa on kokonaisuuden kannalta kannatettavaa parantaa nyt heikoimmassa asemassa olevien vankien etuuksia.

Mahdollisuudet toimintarahnan saamiseen

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää hyvänä mallia, jossa kaikki vangit saavat käyttörahan, jota on mahdollisuus korottaa osallistumalla toimintoihin. Suljetuissa vankiloissa on kuitenkin paljon vankeusvankeja, jotka eivät ole toiminnoissa ainakaan jatkuvasti tai joilla ei ole mahdollisuutta eri syistä osallistua toimintoihin. Etuusjärjestelmän uudistus ja kannustavuus ei siten vielä takaa sitä, että vangeille olisi tarjolla toimintoja, joilla he voivat nostaa ansiotasoaan. Vankiloissa järjestettävien toimintojen määrä on myös vähentynyt. Toimintojen osalta haluamme nostaa esille erityisesti naisvankien ja eristyksissä olevien vankien yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintoihin.

Esityksessä ei kerrota, kuinka suuri osa vangeista saa tällä hetkellä ainoastaan käyttörahaa tai kuinka monen arvioidaan uudistuksen jälkeen saavan. Pelkkää käyttörahaa saavat vangit eivät tule toimeen nykyisellä käyttörahalla eikä käyttörahaa esitetä korotettavaksi. Käyttörahaa ei ole korotettu pitkään aikaan ja vankien kustannukset ovat nousseet mm. puhelinuudistuksen takia. Suljettujen vankiloiden päiväjärjestys (ruokailuajat) aiheuttaa sen, että vangit joutuvat usein omalla kustannuksellaan hankkimaan lisäruokaa.

Käyttörahaa saavat vankeusvangit hakevat usein toimeentulotukea rahan riittämättömyyden takia. Tilanne heidän kohdallaan on erittäin huono, kun kunnat yhä useammin tekevät kategorisia hylkypäätöksiä vankien toimeentulotukihakemuksiin vankilan ylläpidon perusteella. Vuoden 2017 alussa toimeentulotuen Kela-siirron vaikutuksista vankien toimeentulotuen myöntämiskäytäntöihin ei ole vielä tietoa.

Kriminaalihuollon tukisäätiön asiamiestoimintaan on tullut viestiä vangeilta, että pienintä toimintarahaa ei aina nosteta määrärahojen niukkuuden takia, vaikka korotukseen olisi edellytykset.

Rangaistusajan suunnitelma

Esityksen lähtökohta siitä, että etuustason parantaminen motivoi ja kannustaa vankia hakeutumaan rangaistusajan suunnitelmaa edistävään toimintaan on hyvä ja kannatettava. Siihen liittyy kuitenkin käytännön haasteita.

Asiamiestoimintaan tulleiden yhteydenottojen perusteella on paljon tilanteita, joissa vanki ei saa rangaistusajan suunnitelmaa haltuunsa eikä hänellä ole välttämättä muistikuvaa siitä, minkälaisia tavoitteita sinne on kirjattu. Osa tavoitteista on myös sellaisia, joiden mittaaminen/etenemisen arviointi voi olla vaikeaa (esim. velkojen selvittely, perhesuhteiden ylläpito). Voi olla myös tavoitteita, joista suunnittelija ja vanki eivät ole olleet yksimielisiä tai tavoitteet ovat muuttuneet vankeuden aikana. Vanki ei edelleenkään aina edes osallistu rangaistusajan suunnitelman tekemiseen, vaikka tilanne on monilta osin parantunut.

Erityisen tärkeää on huomioida, että vanki ei voi aina itse vaikuttaa rangaistusajan suunnitelman etenemiseen. Suunnitelman etenemättömyys voi johtua vankilan tarjonnasta tai esimerkiksi ryhmien muodostukseen liittyvistä asioista (ryhmää ei saada kasaan, tiettyjä vankeja ei voida laittaa samoihin toimintoihin, vankia ei pidetä soveltuvana jne), laitosten täyttöasteista tai turvallisuustekijöistä (vanki ei pääse siirtymään siihen laitokseen, jossa olisi suunnitelman mukaista toimintaa).

Asiamiestoimintaan tulleiden yhteydenottojen perusteella monissa laitoksissa rangaistusajan suunnitelmien päivittämisessä on puutteita. Vanki ei ole myöskään aina tietoinen henkilökunnan tekemästä päivityksestä tai sen sisällöstä. Päivitykset myös yleensä edellyttävät, että vanki ymmärtää pyytää asiaa. Epäselvää on, kirjataanko vangin tietoihin, mikäli suunnitelman eteneminen ei johdu vangista.

Rangaistusajan suunnitelmaan sitominen herättää myös kysymyksen, kuka arvioi ja miten toimintarahan korottamiseen tarvittavan riittävän etenemisen. Miten varmistetaan, että kriteerit olisivat yhdenmukaiset vankiloiden välillä ja vankien yhdenvertaisuus toteutuisi?

On toivottavaa, että mikäli esityksen mukaisesti päätösvaltaa siirretään alaspäin ja vangin viikoittaiset toimintapäivät päätetään toimintaan sijoitettaessa, rangaistusajan suunnitelmaa myös tarkasteltaisiin henkilökunnan toimesta nykyistä useammin ja ainakin osa edellä esitetyistä ongelmista vähenisi.

Päätösten perusteleminen

Esityksen mukaan päätösvaltaa on mahdollista siirtää alaspäin etuuksista päätettäessä ja toimintoihin sijoitettaessa. Jatkossa päätöksentekijänä voi olla yhä useammin rikosseuraamuskeskus. Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää erittäin tärkeänä, että päätöksentekijöitä koulutetaan riittävästi päätöspäätösten laatimiseen. Kriminaalihuollon tukisäätiön asiamiestoimintaan tulee jatkuvasti yhteydenottoja päätöksistä, joissa on riittämättömät päätöspäätökset. Perusteluissa ei tällöin avata päätökseen vaikuttaneita syitä riittävästi siten, että vanki ymmärtäisi, mistä on kysymys.

Silloin kun kielteinen päätös perustuu julkisuuslain mukaisesti salassa pidettäviin turvallisuustietoihin, tulisi vangille antaa tietoa valitusmahdollisuudesta hallinto-oikeuteen ja pyydettyä julkisuuslain mukainen valituskelpoinen päätös valitusosoituksineen.

Maksukortit

Kriminaalihuollon tukisäätiö kannattaa Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttien antamista vankien ja tutkintavankien haltuun ja mahdollisuutta käyttää myös poistumisluvilla. Tämä olisi normaalisuusperiaatteen mukaista ja selkeää, sekä myös vähentäisi vankilan henkilökunnan työtä. Vankipalautteen perusteella ehdotamme, että vangeilla tulisi olla mahdollisuus tarkistaa itse maksukortin reaaliaikainen saldo esimerkiksi kanttiinissa olevalta päätteeltä.

Sitominen vankikuljetuksen aikana

On tärkeää, että vankien sitomiseen ja erityisesti useampien vankien yhtäaikaan sitomiseen on tarkkarajaiset säännökset ja edellytykset. Jos sitomista kuljetusten aikana halutaan lainsäädännöllä mahdollistaa nykyistä laajemmin, tulee tarkkarajaisuuden noudattamista myös valvoa.

Muuta

Esityksestä syntyvän työajansäästön kohdentaminen lähityöhön on tärkeää. Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää tärkeänä, että resursseja kohdennettaisiin erityishenkilöstöön, joka on keskeisessä asemassa vankien kuntoutuksessa ja asioiden hoidossa suljetuissa vankiloissa. Suljetuissa laitoksissa vankien voi olla vaikeaa päästä tapaamaan erityistyöntekijöitä ja he voivat joutua odottamaan tapaamisaikaa jopa viikkoja.

Esityksen mukainen muutoksenhakukelpoisten päätösten laajentaminen koskemaan ruokarahaa, etuuksia ja työmatkakustannuksia (vankeuslaki 20 luku 1 §) on perusteltua ja parantaa vankien oikeusturvaa.

Ruokarahan suuruutta valtioneuvoston asetuksella määriteltäessä on tärkeää huomioida, millainen todellinen ostovoima rahalla on ja minkälalaatuista ruokaa rahalla on mahdollista hankkia.

Sanna Väyrynen
Toiminnanjohtaja

Marjatta Kaurala
Kriminaaliasiamies